

Tartu Ülikool

Usuteaduskond

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Aron Aivar Frühling

Usuteaduskonnas õppimise mõju

bakalaureuseastme tudengite maailmavaatelisele kujunemisele

Bakalaureusetöö

Juhendajad:

Atko Remmel, Ph.D

Olga Schihalejev, Ph.D

Tartu 2024

SISSEJUHATUS	3
1. Teoreetiline taust.....	6
1.1. Maailmavaate mõiste ja mõju inimkogemusele	6
1.2. Maailmavaate kujunemine ülikooliõpingute ajal	8
2. Metodoloogia.....	10
2.1. Uurimismeetodi valik ja põhjendus.....	10
2.2. Uurimuse eetilised kaalutlused.....	11
2.3. Küsimustiku ülesehitus.....	12
2.4. Küsimused ja nende eesmärk	13
2.4.1. Keskkonna mõju üliõpilase maailmavaatelisele arengule	13
2.4.2. Tudengite identiteet ja praktikad	13
2.4.3. Tudengite vaated religioossetele tekstidele ja religiooni rollile ühiskonnas	14
2.4.4. Tudengite motivatsioon ja ootused õpingutele usuteaduskonnas	14
3. Pilootuuring	15
3.1. LimeSurvey küsitlus	15
3.2. Fookusgrupi intervjuu.....	15
3.3. Pilootuuringu leiud	16
3.4. Pilootuuringu tulemused ja soovitused tulevasteks uurimusteks	17
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED.....	19
Kasutatud kirjandus	20
The Impact of Theology and Religious Studies on the Worldview Development of Undergraduate Students.....	23
LISA 1. Küsimustik usuteaduskonda sisseastujale.....	25
LISA 2. Uuringu kutse.....	29
LISA 3. Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks....	30

SISSEJUHATUS

Teemavaliku põhjendus

Tartu Ülikooli usuteaduskond on vanim ja prestiižseim oma ala teaduskond Eestis, kus tudengid saavad väga laiapõhjalise humanitaarhariduse. Mitmekülgne õppekava annab noortele muu hulgas põhjalikud akadeemilised alusteadmised religioonidest, mittereligioossetest maailmavaadetest, filosoofiast ja ajaloost. Usuteaduskonna näol on tegemist keskkonnaga, kus tudengi varem välja kujunenud maailmavaade, tõekspidamised ja identiteet kohtuvad akadeemilise mõtlemisega. Seni on õpingute mõju usuteaduskonnas üliõpilaste maailmavaatele vähe uuritud, niisiis on töö eesmärk välja pakkuda uurimismeetod selle hindamiseks.

Töö eesmärgi ja uurimisülesande püstitus

Usuteaduskonna õppekaval on suur potentsiaal mõjutada tudengite maailmavaadet, ent puudub süsteemne ja põhjalik meetod, millega mõju adekvaatselt mõõta ja analüüsida. Parim viis niisugust mõju kindlaks teha on küsitlus, mis korraldatakse samade tudengitega õpingute alguses ja lõpus.

Mõlemal korral võrreldavaid küsimusi kasutades saab jälgida tudengite vaadete ja veendumuste muutumist õpingute ajal. Minu bakalaureusetöö peamine eesmärk on välja töötada tõhus küsimustik, mis oleks piisavalt tundlik ja mitmekülgne, et mõõta usuteaduskonnas õppimise mitmesuguseid mõjusid tudengite isiklikule arengule, väärtushinnangutele, usulistele ja spirituaalsetele veendumustele ning üldisele maailmavaatele.

Käesolevat tööd võib käsitleda tulevikus usuteaduskonnas regulaarselt läbi viidava küsitluse pilootprojektina.

Uurimismetoodika tutvustus

Uurimistöö algfaasis koostasın tegevusplaani ja töötasin välja küsimustiku, mis oli suunatud usuteaduskonna bakalaureuseõppe esmakursuslaste maailmavaatelise arengu hindamisele. Küsimustiku koostamisel arvestasin oluliste temadega, mis võiksid mõjutada

tudengite maailmavaadet, sealhulgas nende väärtushinnanguid ning usulisi ja spirituaalseid veendumusi. Seejärel esitasin taotluse uuringu korraldamiseks eetikakomiteele, et tagada uurimise eetilisus ja osalejate konfidentsiaalsus.

Pärast eetikakomitee heakskiidu saamist ja küsimustiku koostamist kogusin andmed veebipõhise küsitlusega, kasutasin selleks platvormi LimeSurvey.

Uurimismeetodi väljatöötamisel oli LimeSurvey küsitlus otsustava tähtsusega etapp, sest see võimaldas proovida küsimustikku reaalses keskkonnas. Küsitluse peamine eesmärk oli hinnata küsimustiku asjakohasust, mõistetavust ja üldist toimivust. See tagas lõplike uurimisvahendite piisava selguse, et vastajad mõistaksid küsimusi ühtemoodi, ning tõhususe, et koguda uurimisküsimustele vastamiseks asjakohast ja usaldusväärset infot.

Küsitlusele järgnes fookusgrupi intervjuu usuteaduskonna bakalaureuseõppe lõpetamiseks valmistuvate tudengitega. Intervjuu eesmärk oli mõista tudengite maailmavaatelist arengut ja saada tagasisidet küsimustiku kohta.

Andmete kogumisele ja töötlemisele järgnes nende lühianalüüs, selle põhjal hindasin uurimismeetodit ja kirjutasin bakalaureusetöö.

Lühiülevaade probleemi senisest uuritusest

Kõige sarnasem uurimus on „30 aastat Tartu Ülikooli usuteaduskonna taasavamisest: Kvalitatiivne ja kvantitatiivne vilistlasuuring“, mis keskendus Tartu Ülikooli usuteaduskonna bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppe lõpetanud vilistlaste kogemuste ja maailmavaadete uurimisele ja andis olulist teavet nende perspektiivist, kes lõpetasid usuteaduskonna aastatel 1991–2021. Nimetatud uurimuse tulemusi ei ole avaldatud ja ligipääs neile piirdub andmebaasiga, mis küll annab võimaluse uurida süvendatult praeguste tudengite kogemusi ja maailmavaatelist arengut.

Erinevalt vilistlasküsitlusest keskendub käesolev uurimus tudengite kogemustele usuteaduskonnas ning püüab välja töötada uurimismeetodit, mille abil jälgida nende maailmavaatelist arengut ja dünaamikat õpingute käigus.

Ülevaade töös kasutatud tähtsamatest allikatest ja uurimustest

Kogumik „APA Handbook of Psychology, Religion, and Spirituality“ (Pargament jt, 2013) annab laiahaardelise ülevaate psühholoogia, usu ja vaimse arengu seostest. Kenneth Pargamenti ja tema kolleegide toimetatud kogumik on uurimustöö kontekstis oluline, sest

inimese arengut käsitlev raamatu IV osa aitab mõista, kuidas mitmesugused tegurid – keskkond, isiklikud uskumused ja vaimsed praktikad – mõjutavad inimese isiklikku ja maailmavaatelist arengut ning aitavad kujundada elu jooksul religioosset ja vaimset identiteeti.

Mikko Lagerspetzi „Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus“ (Lagerspetz, 2017) on kasulik allikas mitmesuguste uurimismeetodite mõistmiseks, mis võimaldavad uurida religiooni ja vaimset arengut ühiskondlikus kontekstis. Teos aitab valida bakalaureusetööle sobiva uurimismeetodi, sest sisaldab ülevaadet kvantitatiivsete ja kvalitatiivsete meetodite rakendamisest religioossete veendumuste ja vaimse arengu uurimisel.

Kogumik „Küsitluste ja küsimustike testimise ja hindamise meetodid“ (Presser, 2004) on oluline infoallikas küsitluste ja küsimustike koostamise ning testimise meetodite teemal. Raamat andis juhiseid, kuidas kokku panna usaldusväärse küsimustiku; religioossete veendumuste ja vaimsete hoiakute keerukuse tõttu on see eriti oluline. Pilootprojekti küsimustiku väljatöötamisel lähtusin sellest teosest.

Töö struktuuri tutvustus

Sissejuhatus tutvustab uurimuse eesmärki ja olulisust ning toob välja uurimisküsimused ja hüpoteesid. Metoodika osa kirjeldab põhjalikult uurimismeetodeid ja nende valikut, samuti selgitab, kuidas andmeid koguti. Küsimuste ülesehituse osa annab ülevaate küsimuste struktuurist ja loogilisest järgnevusest. Küsitluse tulemuste osa esitab lühikese ülevaate tulemustest. Kokkuvõtte ja järelduste osa koondab uurimustöö peamised leiud, toob välja praktilised ja teoreetilised tagajärjed ning pakub võimalikke suundi edasiseks uurimiseks.

Töö koostamisel ette tulnud sisulised ja vormilised raskused

Märkimisväärseks probleemiks osutus tudengite motiveerimine küsitlusele vastama. E-kirja teel saadetud küsitlus ei pälvinud piisavalt tähelepanu, sest tudengite postkastid olid sissetulevaid kirju täis ja küsitluse tekst tundus keeruline või süvenemist nõudev. Seetõttu küsitlust paljudel juhtudel ei avatud ja vastajate arv vähenes.

LimeSurvey seadistamine nii, et küsimuse juures kuvataks mitmerealist vabavormilist tekstikasti, eeldas LimeSurvey lähtekoodi muutmist. See tähendas, et lisaks standardsetele valikuvõimaluste ja küsimuste sisestamisele tuli mul teha kohandusi platvormi koodis, saamaks võimalust esitada mitmerealist vastust eeldavaid küsimusi. Hädavajalikud olid platvormi tehnilise poole mõistmine ja oskus töötada LimeSurvey koodiga.

1. Teoreetiline taust

1.1. Maailmavaate mõiste ja mõju inimkogemusele

Mõistega *maailmavaade* tähistatakse meie arusaama maailmast ja elust. See sisaldab endas lisaks põhilistele uskumustele ja väärtustele ka arusaama tegelikkusest ning sellest, kuidas me selles tegelikkuses toimime ja suhtleme.

Maailmavaate (inglise keeles *world-view*, saksa keeles *Weltanschauung*) sisu tundub enesestmõistetav: see on kellegi perspektiiv ümbritsevatele maailmale. 2024. aasta Oxfordi inglise keele sõnastikus on mõiste *world-view* defineeritud kui „kogum fundamentaalseid uskumisi, väärtusi jms, mis määravad või moodustavad tervikliku vaate maailmale; eluperspektiivi“ ja *Weltanschauung* kui „teatud filosoofia või elufilosoofia; üksiku isiku või grupi poolt omaks võetud maailmakontseptsioon.“

Ajaloolased on suuresti üksmeelel, et mõistet *Weltanschauung* kasutas esimesena saksa filosoof Immanuel Kant 1790. aastal ilmunud teoses „Otsustusvõime kriitika“ (Englert, 2023, lk 1). Raamatus väljendab Kant esmakordselt ideed selle kohta, kuidas inimesed mõistavad enda ümber toimuvat sõnadega:

"Ja mis kõige tähtsam, et suuta seda (lõpmatust) tervikuna mõelda, näitab meelega võimet, mis ületab kõik meelega standardid. Sest (selle tajutavaks esitamiseks) oleks vajalik mõistmine, mille ühikuks on kindel standard, mis on väljendatav arvudes ja on otseses suhtes lõpmatusega; mis on võimatu. Ometi nõuab pelgalt võime mõelda seda lõpmatust ilma vastuoludeta inimmeeltes üleloomulikku võimet. Just see võime ja noumenoni idee – mis ei luba mingit intuitsiooni, kuid mis siiski toimib alusena maailma intuitsioonile, kui pelgalt nähtusele –, võimaldab maailma meelelõpmatuse puhta intellektuaalse suuruse hinnangus täielikult mõista ühe mõiste alla, kuigi matemaatilises suuruse hindamises numbrite mõistete kaudu ei saa seda kunagi täielikult mõelda." (Kant, 1987, lk 255)

Tsitaadis esinev „meeltemaailma lõpmatus puhas intellektuaalne suurusehindamine“ on tõlge saksakeelsest mõistest *Weltanschauung*. Paljud hilisemad mõtlejad on leidnud, et see mõiste aitab kirjeldada vaadet, mis annab inimesele tähenduse ja arusaama tema ümber toimuvate nähtuste kohta.

Sigmund Freud arendas Kanti ideed edasi ja kirjutas traktaadis „Uued sissejuhatavad loengud psühhoanalüüsi“ (1933), et maailmavaate puhul on tegemist intellektuaalse

konstruktsiooniga, mis ühest kaalukast hüpoteesist lähtudes lahendab kõik meie eksistentsi probleemid, jätmata ühtki küsimust vastuseta, ja milles kõik meid huvitav leiab kindla koha (Freud, 1933, lk 16). Sarnasele järeldusel jõudis ka James W. Sire raamatus „Universumi uktsel“, tema määratles maailmavaadet eelduste kogumina, mille me omame maailma koostise kohta, mis koosneb teatud hulgast põhilistest oletustest, mis on üksteisega rohkem või vähem kooskõlas, millest ollakse rohkem või vähem teadlikud ning mis on rohkem või vähem tõesed (Sire, 1977, lk 4),

Uurimustöö kontekstis on oluline aspekt, et Sire viitab maailmavaate definitsiooni kommenteerides tõsiasi, et inimesed üldjuhul ei räägi avalikult oma maailmavaate komponentidest, oletustest, ei vaidlusta neid ja need võivad kerkida esile alles kohtumisel võõra kultuuriruumiga (Sire, 1977, lk 4), mistõttu on inimese maailmavaadet sageli keeruline uurida ning tihti jääb see muu maailma eest saladuseks.

Kui varased mõtlejad lähenesid maailmavaatele filosoofiliselt, siis nüüdisajal käsitletakse seda sügava ja keeruka isikliku süsteemina, mis kujuneb kogu elu jooksul ning on vastastikmõjus indiviidi sisemise arengu ja väliste mõjutustega. Maijaliisa Rauste-von Wrighti (1986, lk 333) ja Ken Funki (2001, lk 3) esitatud mudelite kohaselt algab inimese maailmavaate areng sünnihetkel ja see areneb pidevalt edasi, saades mõjutusi nii kultuurikontekstist, sotsiaalsetest kontaktidest, isiklikest kogemustest kui ka introspeksioonist. Niisugust arenguprotsessi toetavad ka psühholoogilised teooriad, näiteks Jean Piaget' (Pakpahan, 2022, lk 57) kognitiivse arengu teooria ja Erik Eriksoni psühhosotsiaalse arengu etapid (van Geert, 1987, lk 237). Mõlema mainitud teooria kohaselt on määrava tähtsusega sisemine areng ning need selgitavad, kuidas mõtlemisvõime ja isiksus kujunevad reaktsioonina kogemustele.

Tim Hutchings kolleegidega on leidnud, et maailmavaadet tuleks käsitleda religioonile alternatiivse sekulaarse terminina, sest maailmavaate mõiste võimaldab inimestel kogemusi ja tõekspidamisi mõtestada ja struktureerida nii, et nad ei pea toetuma religioossele terminoloogiale, ning võimaldab seeläbi mõista inimkogemust ja -käitumist sekulaarses raamistikus (Hutchings, Benoit, & Shillitoe, 2021, lk 8). Ann Taves laiendab käsitlust väitega, et maailmavaadete uuringud peaksid alati hõlmama mitte ainult religioosseid, vaid ka mittetraditsioonilisi ja mittereligioosseid perspektiive, sest nii saab paremini mõista kultuuridevahelist ja -ülest dünaamikat tänapäeva pluralistlikus ühiskonnas. Taves soovib, et võiks religioon olla üldmõiste *maailmavaade* alamkateooria, mis aitab lõimida eri vaatenurki ja rikastada arutelu inimeste uskumuste ja veendumuste mitmekesisusest (Taves, 2019, lk 141).

Kokkuvõtteks võib öelda, et välistest mõjutustest kõige olulisemad on kultuur, etniline taust ja sotsiaalne keskkond. Need määravad suuresti, kuidas inimene tajub maailma ja millised

normid või uskumussüsteemid on talle olulised. Kultuuriline kontekst annab inimesele tõlgendusraamistikud, mis aitavad mõtestada nii argisündmusi kui ka laiemaid eksistentsiaalseid küsimusi.

Inimese sellised elukogemused nagu õppimine, töised saavutused, suhted, eluraskused ja isiklikud kordaminekud on maailmavaate kujunemisel asendamatud. Haridus annab teadmisi ja arendab kriitilist mõtlemist, need on olulised mitmesuguste vaatenurkade mõistmiseks ja omaksvõtuks. Töised saavutused ja karjääriredelil liikumine mõjutavad enesehinnangut ja maailmapilti, annavad praktilisi kogemusi ja lahendamist vajavaid probleeme, panevad proovile inimese väärtushinnangud ja eetilised tõekspidamised. Suhted – näiteks pereliikmete, sõprade või kolleegidega – rikastavad emotsionaalset intelligentsust ning õpetavad empaatiat, mõistmist ja koostööd, peegeldades laiemaid sotsiaalseid norme ja väärtusi ning mõjutades märkimisväärselt inimese suhtumist ühiskonnas toimuvasse.

Eluraskused, näiteks isiklikud kriisid või suured elumuutused, sunnivad inimest maailmavaadet ja prioriteete ümber hindama. Niisugused sündmused võivad viia põhjalikuma eneseanalüüsi ja -mõistmiseni, sageli tõukavad just sellised läbielamised isikliku arengu ja uute perspektiivide omaksvõtu poole ning annavad eluväärtustele ja eesmärkidele uue suuna.

1.2. Maailmavaate kujunemine ülikooliõpingute ajal

Nagu eelnevalt mainitud, on õppimine – eriti ülikooliõpingud – oluline etapp isiksuse ja maailmavaate arengus, mille jooksul tudengid saavad mitmesuguseid sotsiaalseid, kultuurilisi ja intellektuaalseid kogemusi. Kõrgkoolis õppimise ajal kujuneb inimese isiksus pideva suhtlemise ja vastasmõju kaudu keskkonnaga, mis aitavad kujundada maailmavaadet, enesetaju ja arusaama ümbritsevast maailmast (Rauste-von Wright, 1986, lk 330). See eluetapp loob pinnase suuremale sallivusele ja keerukamale mõtlemisele, need on otseselt seotud sellega, et üliõpilane puutub kokku teiste tudengite, kultuuride ja vaadetega (Astin, 1993, lk 398) ning suhtleb teistsuguse taustaga inimestega; mainitud kontaktid soodustavad positiivsete hoiakute tekkimist, käitumise muutumist ja laiemat maailmavaadet (Pettigrew & Tropp, 2006, lk 758).

James W. Fowleri (1981, lk 45) seitsmest etapist koosneva usu kujunemise teooria kohaselt on keskmine tudeng jõudnud 3. ja 4. arenguetapi vahele (vastavalt sünteetiline-konventsionaalne ja individuaatiiv-reflektiivne etapp) ning ülikooliaastad võivad kujuneda eriti intensiivseks ja dünaamiliseks arenguperioodiks. Selle aja sisse jäävad sageli olulised identiteedimuutused, mille käigus tudengid seavad küsimuse alla varasemaid uskumusi ja

väärtusi ning hakkavad kahtlema selles, mida neile on õpetatud või mida nad on seni aktsepteerinud. See on aeg, mil hakkab kujunema sügavam isiklik vastutus oma uskumuste eest. Sageli hakatakse otsima vastuseid, mis oleks kooskõlas isiklike kogemuste ja tõekspidamistega, ega taheta enam üksnes järgida traditsioonilist või autoriteetide etteantud uskumuste kava. Ülikoolikeskkond annab selleks ainulaadse võimaluse, sest on ideedest, kultuuridest ja perspektiividest küllastunud. Niisugune mitmekesine keskkond julgustab tutvuma uute seisukohtadega ja kujundama iseseisvat maailmavaadet. Samas võivad sellega kaasneda ka konfliktid, kui tudengite uued vaated põrkuvad varasemate uskumuste või kaasüliõpilaste ja õppejõudude arvamustega. Isikliku ja vaimse kasvu käigus võidakse tunda ängi ja vastuolusid, sest töötatakse läbi usulisi ja filosoofilisi dilemmasid.

Uurimuse andmetel, mille Laura Hirsto korraldas Soomes teoloogiaüliõpilaste seas 2008. aastal, on tudengite akadeemilise elu ja karjääri tõttu tehtavad valikud tihedalt seotud motivatsiooni ja spirituaalsusega ning need peegeldavad seega maailmavaate põimitust vaimsete eesmärkide ja tajudega (Hirsto, 2009, lk 100). Vaimne kutsumus ja soov teisi aidata on levinud motiivid, mis kujundavad tudengite maailmavaadet, suunavad nende õpinguid ja tulevast karjääri. Lisaks õpitavale mängivad olulist rolli ka mitteformaalsed suhted ja kogemused, nagu osalemine üliõpilasorganisatsioonides ja suhtlemine mitmesuguste sotsiaalsete rühmadega, need vähendavad eelarvamusi ja suurendavad empaatiavõimet ning on seega olulised komponendid maailmavaate arendamisel ülikoolis (Pettigrew & Tropp, 2006, 766).

Neid mõtteid kokku võttes võib öelda, et ülikoolikeskkonda peetakse katalüsaatoriks, mis soodustab isikliku identiteedi ja maailmavaate kujunemist. Akadeemiline ja sotsiaalne suhtlus aitavad tudengitel avardada maailmapilti ning süvendada arusaama nii endast kui ka oma kohast ühiskonnas. Ülikoolis õppimise aeg on seega kriitiline periood, mil tudengid lisaks uute teadmiste omandamisele ka kujundavad ja testivad isiklikku maailmavaadet, valmistudes ühiskondlikus elus teadlikumalt kaasatud olema ja osalema.

2. Metodoloogia

2.1. Uurimismeetodi valik ja põhjendus

Uurimismetoodikat valides kaalusin usuteaduskonna tudengite maailmavaatelist arengut käsitlevate andmete kogumise ja analüüsimise optimeerimiseks mitmesuguste uurimisviiside sobivust. Põhjalikumalt analüüsisin intervjuude, vaatluste ja ankeetküsimustike kasutamist.

Otsustasin, et intervjuud võimaldaksid koguda süvitsi minevat teavet tudengite isiklike kogemuste ja vaadete kohta, kuid igal aastal intervjuusid korraldada ja hiljem andmeid analüüsida on väga aja- ja ressursimahukas ning nõuab keerukaid transkribeerimis- ja analüüsitehnikaid. Kokkuvõttes ei oleks see proportsioonis projekti ulatuse ja eesmärkidega.

Samale järeltusele jõudsin ka vaatluse kui võimaliku uurimismeetodi kohta. Vaatlused annavad küll võimaluse jälgida tudengite käitumist ja suhtlemist neile loomulikus ülikoolikeskkonnas, kuid vaatluste subjektiivsus, ajamahukus, sh pikaajaline ja süsteemne vaatluste korraldamine, teeksid väga keeruliseks tudengite maailmavaate arengut süstemaatiliselt ja püsivalt hinnata.

Ankeetküsimustiku kasuks otsustamiseks oli mitu põhjust. Esiteks, nagu selgub Lagerspetzi (2017, lk 145) ja Presseri jt (2004, lk 22) töödest, saab struktureeritud küsimustikega koguda suurt hulka ühtlaseid andmeid, see aga on oluline eeldus tudengite vaadete võrdlemiseks. Ankeetküsimustikud on ka võrdlemisi kulu- ja ajatõhusad, mis uurimisprojekti ressursipiiranguid arvestades on oluline tegur. Lisaks saab ankeetküsimustikus ühendada kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid elemente, see avardab analüüsivõimalusi ning annab tudengite maailmavaatelse arengu kohta piisavalt põhjalikke andmeid.

Nimetatud põhimõtetest lähtudes koostas küsimustiku, mis sisaldab nii suletud küsimusi kvantitatiivseks analüüsiks kui ka avatud küsimusi osalejate mõtete ja kogemuste kvalitatiivseks uurimiseks. Suletud küsimused võimaldavad koguda ja analüüsida andmeid numbriliselt, et leida tudengite usulistes hoiakutes ja maailmavaates suundumusi ja mustreid. Avatud küsimused ja kommenteerimisväljade abil saab aga süvendada tudengite arusaami nende isiklikest kogemustest ja tõlgendustest.

Küsimustiku levitamiseks ja uuringu korraldamiseks valisin LimeSurvey avatud lähtekoodiga veebipõhise tasuta küsitlustarkvara, mille litsents on Tartu Ülikoolil olemas. LimeSurvey eeliseks on võimalus paindlikult luua ja hallata mitmesuguseid uuringuid ja

küsimustikke. Platvormil saab teha küsimustikke mitmesuguste küsimusetüüpidega, sh suletud ja avatud küsimused, skaalad, valikvastustega küsimused jne, mis laseb küsimustikke kohandada vastavalt kasutaja vajadustele ja võimaldab küsitlusi korraldada nii veebis kui ka *offline*-režiimis. LimeSurvey pakub võimalusi andmeid analüüsida, tulemusi graafiliselt esitada ja kasutada mitmesuguseid statistilisi tööriistu. LimeSurvey avatud lähtekood lasi mul seda vastavalt vajadusele kohandada ja täiustada.

Kokkuvõttes leian, et ankeetküsitlusel põhinev uurimisviis, mille valisin, on uurimisprobleemi jaoks parim, sest võimaldab koguda nii üldistatavaid kui ka sügavuti minevaid andmeid. Tänu sellele saab uurija tuvastada üldisi trende ja mustreid ning mõista neid põhjustavaid individuaalseid kogemusi ja vaateid, see aga on usuteaduskonna hariduse mõju uurimisel ülioluline.

2.2.Uurimuse eetilised kaalutlused

Eetilised kaalutlused olid kogu uurimise ajal äärmiselt olulised. Kuna uurimisteema puudutab isiklikke ja potentsiaalselt tundlikke valdkondi, nagu usulised veendumused ja maailmavaade, tagasin, et kõik uurimuses osalejad andsid teadliku nõusoleku. Nad olid täielikult informeeritud uurimuse eesmärkidest, osalemise vabatahtlikkusest ja andmete konfidentsiaalsusest. Lisaks tagasin, et osalejatel oli õigus vähimagi negatiivse tagajärjeta igal ajal uurimuses osalemisest loobuda.

Kogutud andmed kodeerisin. Osalejate isikuandmete kaitsmiseks ja nende anonüümsuse tagamiseks asendasin pärast küsitluse vastuste kogumist kõigi osalejate nime ja sünniaasta unikaalse juhuslikult genereeritud tähe- ja numbrikombinatsiooniga, mis ei sisaldanud isikut tuvastavat teavet. Seejärel salvestasin osaleja identiteeti ja asjaomase koodi võtit sisaldava koodivõtme eraldi turvatud digikataloogis. Juurdepääs kataloogile on rangelt piiratud ja lubatud ainult usuteaduskonna juhatajale. Niimoodi on tagatud see, et isegi kui keegi peaks kodeeritud andmetele ligi pääsema, ei saaks ta üksikuid osalejaid tuvastada.

Andmeanalüüsi tehes kasutasin ainult pseudonüümitud koodidega märgistatud andmeid. See tähendab, et analüüsi käigus töötlesin andmeid viisil, mis välistas võimaluse isikuid tuvastada.

Kui andmed tulevikus uuesti kokku viiakse, kasutatakse andmete taasühendamiseks sama koodivõtit ja tagatakse seega andmete analüüsi anonümiseeritus.

2.3. Küsimustiku ülesehitus

Küsimustiku struktuuri osas tuli valida mitme põhimõttelise võimaluse vahel, et koguda tudengite maailmavaatelise arengu kohta võimalikult terviklikku ja asjakohast teavet. Küsimustiku koostamisel kaalusin, millised küsimustüübid (suletud vs. avatud küsimused), sobivad kõige paremini uurimisülesannete täitmiseks ja andmete analüüsivajadustega.

Suletud vastustega saab koguda hõlpsasti kvantifitseeritavaid ja statistiliselt analüüsitavaid andmeid, seda soovitatakse näiteks Presseri jt (2004, lk 20) teoses „Küsitluste ja küsimustike testimise ja hindamise meetodid“, kus rõhutatakse suletud vastuste eeliseid standardiseeritud andmete kogumisel. Sellised vastused on kasulikud, kui on vaja mõõta selgelt defineeritavaid ja üldiselt ühetaolisi hoiakuid või käitumist. Mikko Lagerspetz juhib raamatus „Ühiskonna uurimise meetodid“ (Lagerspetz, 2017, lk 151) tähelepanu suletud vastuste puhul varitsevale ohule, et uurija ei suuda kõiki võimalikke vastusevariante ette näha ja seega on vastaja sunnitud valima mõne pakutud variandi, mistõttu tema vastus ei pruugi väljendada tema tegelikku hoiakut või valikut. Selle vältimiseks lisasin LimeSurvey küsimustikku suurema osa küsimuste juurde vabatekstilised kastid, millesse vastaja sai vajadusel lisada täpsustuse või ise puuduva variandi kirjutada.

Avatud vastuste puhul saavad vastaja väljendada mõtteid ja tundeid vabamalt. See on komplekssete ja sügavamate teemade, nagu seda on usulised veendumused ja filosoofilised maailmavaated, uurimisel äärmisel oluline. Nagu Lagerspetz (2017, lk 146, 151) selgitab, annavad avatud vastused võimaluse koguda rikkalikumaid andmeid, mis võivad esile tuua uusi vaatenurki ja sügavamaid arusaamu, mida standardiseeritud suletud vastused ei pruugi paljastada.

Välja töötatud küsimustiku jagasin kolmeks osaks. Esimese osa küsimused käsitlevad isiklikku tausta ja usulist kasvatust suletud küsimustega, et saada üldistatavat ja võrreldavat teavet. Teise osa küsimused käsitlevad individuaalseid usulisi veendumusi, teoloogilisi teadmisi ja filosoofilisi maailmavaateid. Siin kasutan kombinatsiooni suletud ja avatud küsimustest, et kvantitatiivseid andmeid ja kvalitatiivset sügavust tasakaalustada. Küsimustiku kolmandas osas uurin vabatekstiliselt tudengi eesmärke ja ootusi usuteaduskonnas.

Küsimustiku pikkuse määramisel otsustasin piirduda 17 küsimusega. Tegemist oli strateegilise valikuga, et saavutada optimaalne tasakaal põhjalikkuse ja vastajate koormuse vahel. Nagu Lagerspetz (2017, lk 154) selgitab, võib liiga pikk küsimustik vastajaid väsitada ja tüdimust tekitada. See võib mõjutada vastuste kvaliteeti ja suurendada vastamise

katkestamise tõenäosust. Teine küsimustiku pikkuse määramise aspekt oli seotud küsimuste piisava kattuvusega. Piisav arv küsimusi võimaldab käsitleda kõiki uurimistöö jaoks olulisi teemasid nii, et ükski oluline aspekt ei jää tähelepanuta. Hilisemat analüüsi silmas pidades tagab küsimuste piiratud arv, et kogutud andmeid on võimalik tõhusalt analüüsida. Tõhusa analüüsi olulisele viitab ka Presser jt (2004).

Kokkuvõttes tähendab küsimuste arvu ja sisu tasakaal nende kvaliteedi ja kvantiteedi tasakaalu. 17 küsimusega piirdudes saab küsimustik keskenduda küsimuste kvaliteedile ja tagada, et iga küsimus aitab saavutada uurimuse eesmärke ning on vastajatele piisavalt selge ja arusaadav.

2.4. Küsimused ja nende eesmärk

2.4.1. Keskkonna mõju üliõpilase maailmavaatelisele arengule

Küsimused 1–5 (lisa 1) on meetoodiliselt kavandatud nii, et need annaksid teaduslikult mõõdetava sisendi üliõpilaste varase religioosse keskkonna ja selle mõju kohta nende maailmavaate kujunemisele („Kui oluline oli religioon sinu lapsepõlves kodukeskkonnas?“, „Kui sageli külastasite koos oma perekonnaga religioosetel eesmärkidel pühapaiku (nt kirik, mošee, templid, hiis vms)?“, „Kuidas lapsepõlve kodukeskkond mõjutas sinu maailmavaadet / usulisi veendumusi?“, „Millisena kirjeldaksid oma vanemate maailmavaatelist tausta?“, „Kui palju sinu sotsiaalsest elust ja suhetest oli seotud religiooniga enne ülikooli astumist?“).

2.4.2. Tudengite identiteet ja praktikad

Küsimused 6–10 ja 12 (lisa 1, osa 2) keskenduvad tudengite identiteedile ja praktikatele. Küsimuste eesmärk on saada täpsem ülevaade sellest, kuidas tudengid religioosse maailmaga suhestuvad, millised on nende vaimsed harjumused ning kuidas nad usulist identiteeti määratlevad ja väljendavad („Olenemata oma usulisest kuuluvusest, kuidas sa kirjeldad oma positsiooni religiooniga seonduvates küsimustes? Palun ütle, kelleks sa ennast sellest loetelust eelkõige pead“, „Kelleks sa võiksid, lisaks eelnevale, ennast veel pidada?“, „Kas oled lugenud ja uurinud mõne usundi pühakirju?“, „Kuidas on muutunud sinu usk jumalasse ajas?“).

2.4.3. Tudengite vaated religioossetele tekstidele ja religiooni rollile ühiskonnas

Küsimustega 11 ja 13–14 (lisa 1, osa 3) saavad vastajad hinnata, kas ja kuidas nad näevad religiooni mõju isiklikul ja sotsiaalsel tasandil ning arutleda laiemate filosoofiliste teemade üle, nagu õiglus, elu mõte ja teaduse roll. Tudengite vastused aitavad mõista nende arusaama religioonist kui traditsioonilisest juhendist, kultuurilisest narratiivist või sotsiaalsest konstruktsioonist („Millise väitega sa religioossete pühakirjade osas enim nõustud?“, „Religiooni on maailmas mõistetud väga erinevalt. Milline neist selgitustest sinu arvates kõige õigem on?“, „Mil määral nõustud järgnevate väidetega?“)

2.4.4. Tudengite motivatsioon ja ootused õpingutele usuteaduskonnas

Küsimused 15–17 (lisa 1, osa 4) keskenduvad põhjustele usuteaduskonda astuda ja ootustele õpingute suhtes. Selle osa eesmärk on mõista tudengite akadeemilisi ja isiklikke ajendeid. Need küsimused võimaldavad vabas vormis arutleda oma motiivide üle usuteadust õppida. Samuti saab nendele küsimustele vastates kirjeldada, mida õpingutest loodetakse, väljendada isiklikke lootusi ja ootusi tulevikule seoses usuteaduskonnas omandatud haridusega („Miks sa usuteaduskonda astusid?“, „Millised on sinu ootused usuteaduskonnas õppimisele?“, „Kui soovid, kirjuta sõnum oma tuleviku-minale seoses usuteaduskonnas õppimisega.“).

3. Pilootuuring

3.1. LimeSurvey küsitlus

Kutse pilootuuringus osaleda (lisa 2) saatis usuteaduskonna koordinaator kõigile teaduskonna bakalaureuseastme esmakursuslastele. Kutse saatis ta välja 2023. aasta septembri teisel nädalal. Pilootuuring oli ajastatud õppetöö algusesse septembris, sest nii sai tudengeid küsitleda enne seda, kui õpingud usuteaduskonnas neid mõjutada jõuavad.

Vastamiseks aega kaks nädalat; lisaks sellele saatsin kahel järgneval nädalavahetusel meeldetuletused usuteaduskonna esimese kursuse tudengeid ühendavasse Facebook Messengeri gruppi.

Kahe nädala jooksul reageeris kutsele ja vastas küsitlusele 12 esmakursuslast ehk 60% 2023. aastal usuteaduskonnas õpinguid alustanutest (esmakursuslaste ja ühtlasi küsitluskutse saanute koguarv oli 20).

3.2. Fookusgrupi intervjuu

Fookusgrupi intervjuu eesmärk oli süvitsi uurida usuteaduskonna kolmanda kursuse bakalaureuse tudengite arvamusi, kogemusi ja emotsioone seoses uuritava teemaga. Intervjuule kutsusin õpinguid lõpetama valmistuvaid kolmanda kursuse tudengeid. Kutsele vastas ja intervjuul osales neli tudengit.

Intervjuu toimus veebiplatvormis Zoom, see võimaldades kõigil vestluses osaleda mugavalt ja turvaliselt.

Fookusgrupi intervjuu oli jaotatud kaheks.

- Esimese osa moodustas vaba vestlus, kus tutvustasin uurimustöö teemat ja ülesehitust ning kutsusin osalejaid üles jagama oma mõtteid ja arvamusi. Avatud arutelu lasi osalejatel oma seisukohti, huve ja ootusi seoses uuritava teemaga vabalt väljendada. Samuti arutleti selle üle, millist mõju võivad uurimistöö tulemused avaldada üliõpilastele ja usuteaduskonnale tervikuna.
- Teine osa keskendus konkreetsemalt uurimisküsitlusele ja tudengite reaktsioonile. Tutvustasin osalejatele esmakordselt küsimustikku. Uuris, kuidas nad küsimustest aru saavad ja milliseid mõtteid see neis tekitab.

Fookusgrupi intervjuus osalejate avatud arutelu ja emotsionaalne reaktsioon aitasid nende mõtteid ja tundeid paremini mõista ning andsid mõtteid selle kohta, kuidas uurimistööd saadud tagasiside põhjal täiustada.

3.3. Pilootuuringu leiud

Pilootküsitlus, mille korraldasin usuteaduskonna esmakursuslaste seas, leidis aset 4.–24. septembril 2023. aastal keskkonnas LimeSurvey. Pilootküsitlusse olid kaasatud 60% ehk 12 usuteaduskonna esmakursuslast 20st. Eesmärk oli esmane andmekorje ja küsimustiku testimine. Kuigi kogutud andmed annavad esialgset infot, ei saa nende põhjal teha laiaulatuslikke statistilisi järeldusi tudengite maailmavaate kujunemise kohta usuteaduskonnas ja välja saab tuua ainult esialgseid piiratud statistilisi andmeid.

Pilootuuringu küsimustiku andmeid analüüsid selgus, et esmakursuslastest vastajate vanus oli 20–45 aastat, keskmise vanus oli 23 aastat. Vastajate seas oli naissoost tudengeid veidi rohkem (58%) kui meessoost tudengeid (42%).

Küsitluse tulemused näitasid, et tudengid on maailmavaateliselt üldiselt avatud ja uurivad. See võib olla tingitud vastajate suhtelisest noorusest ja akadeemilisest keskkonnast, mis soodustab avarat mõtlemist ja mitmesuguste perspektiivide kaalumist. Enamus vastanuid (83%) vastas küsimusele „Kui oluline oli religioon sinu lapsepõlves kodukeskkonnas?“ kas „vähe oluline“ või „täiesti ebaoluline“ ja on seega pärit kodudest, kus religioon ei mänginud olulist rolli. Sama suur hulk tudengeid (83%) kinnitasid vastates küsimusele „Kuidas lapsepõlve kodukeskkond mõjutas sinu maailmavaadet / usulisi veendumusi?“, et on kujundanud oma maailmavaate ja usulised veendumused iseseisvalt, olenemata perekondlikust või kodusest mõjust. Selline seisukoht rõhutab tudengite iseseisvust ja kriitilist mõtlemist maailmavaate kujunemisel.

Identiteedi küsimuses kerkib esile huvitav leid. Märkimisväärne hulk – täpsemalt pooled küsitletud tudengitest – määratlevad ennast „religioosse või vaimse otsijana“. Küsitluse kahe viimase küsimuse peale („Mis sa usuteaduskonda astusid?“ ja „Millised on sinu ootused usuteaduskonnas õppimisele?“) on enamus tudengeid väljendanud soovi maailmapilti avardada ja küsimustele vastuseid leida. See näitab, et tudengid ei piirdu vaid kindlate usuliste raamidega, vaid otsivad aktiivselt sügavamaid tõdesid ja vaimset täiustumist laiemas mõttes. Nende vastused väljendavad avatust ja uudishimu, mis ületavad traditsioonilise religioosse dogmaatika piire ning näitavad soovi mõista religiooni kui fenomeni, selle mõju inimese elule ja vaimsete praktikate mitmekesisust. Otsivat hoiakut ilmestavad vastused küsimustele, milles

nad määratle end ainult traditsioonilistes kategooriates nagu „kristlane“ või „ateist“, vaid on avatud ka muudele identiteetidele nagu „vaimne, kuid mitte religioosne“. Samuti kajastub niisugune uudishimu vastustes küsimustele, mis käsitlevad usuliste praktikate regulaarsust ja pühakirjade uurimist. Ka siin näeme, et isegi need, kes ei osale traditsioonilistes religioossetes rituaalides või ei pea ennast kindla usu tunnustajaks, on siiski olnud kaasatud mitmesugustesse vaimsetesse harjutustesse või tutvunud religioosete tekstidega. Selline laiendatud maailmavaade näitab, et tudengid ei otsi pelgalt akadeemilist haridust, vaid soovivad kogeda ka sisemist arengut ja „jõuda järgmisele tasandile“, seda nii intellektuaalselt kui ka vaimselt.

Fookusgrupi intervjuust selgus, et ka kolmanda kursuse tudengite arvates on uurimus asjakohane. Sellele viidatakse kui huvitavale ja vajalikule teemale. Väljendati arvamust, et institutsiooniliselt kontrollitud uurimisruum võimaldab isiklikku ja maailmavaatelist arengut paremini mõtestada, samuti tunnustati uurimuse potentsiaali anda tudengile võrdlusmoment oma arenguga ja võimaldada näha teiste vaatenurki.

Isikliku arengu osas väljendasid kolmanda kursuse tudengid arvamust, et usuteaduskond on aidanud neil kindlasti maailmavaadet laiendada ning süvendada kriitilist mõtlemist ja moraalselt otsustusvõimet. Nad rõhutasid, et tänu õpingutele on nad suutnud hakata probleeme ja kogemusi analüüsima eri perspektiividest ning see on muutnud suhtumist religioossetesse ja filosoofilistesse küsimustesse, sest õpikeskkond soodustab avatust ja valmidust mõelda isiklikust taustast ja eelarvamustest kaugemale.

3.4. Pilootuuringu tulemused ja soovitud tulevastsks uurimusteks

Pilootuurimuse väljatöötamise ja rakendamise käigus oli olulisim väljakutse tudengite motiveerimine küsitlusele vastama. Esimese kursuse tudengitelt suuliselt saadud tagasisidest selgus, et tudengite postkastidesse laekuva e-mailide tohutu hulga tõttu kirjadele ei reageeritud. Lisaks mõjus peletavalt uuringus osalemise kutse tekst (lisa 2): asi tundus keerulise ja süvenemist nõudvana ning seetõttu LimeSurvey küsitlust paljudel juhtudel ei avatud. Nii, nagu näitas läbi viidud käesolevas pilootuuringus leitud lahendus, tuleb tulevikus olukorra parandamiseks suhelda, aktiivsemate esmakursuslaste kaasabil, tudengitega otse, kasutades kõiki esmakursuslasi ühendavat peamist suhtluskanalit (antud juhul Facebook Messengeri), milles paluda korduvalt jagada küsitluse linki, sest see suurendab uuringu küsitlusele vastanute hulka kerge vaevaga mitmekordselt.

Kuigi, käesoleva pilootuuringu tulemused ei viidanud otsesele vajadusele küsimustikus muudatusi teha, tuleks küsimustiku asjakohasust ja tõhusust uuesti hinnata pärast

kordusküsimustiku läbiviimist samade tudengitega, kui nad on jõudnud õpingute lõpetamise faasi, sest alles siis on esmakordselt võimalik hinnata tudengite maailmvaatelisi muutusi, kuna saame võrrelda samade tudengite, kahel ajaetapil, antud vastuseid.

Kuna kognitiivne intervjuu on tõhus suurepärase meetoodika, mille abil saab uurida, mil määral küsitlused kajastavad vastajate kogemusi (Desmone, 2004, lk 6), siis selles etapis tuleks kaaluda pilootuuringus osalenud tudengitega intervjuude läbiviimist, et tudengid ise saaksid selgitada esimesel kursusel nende poolt antud vastuseid ja mõlema etapi tulemuste võrdlemisel saadud järelduste adekvaatsust ja asjakohasust. Sellise intervjuu läbiviimiseks sobib hästi Desimone välja toodud "mõttele valjuhäälselt" intervjuu tüüp, mille käigus tudengit julgustatakse kommenteerima kõike mis neile küsimust vastates pähe tuleb — millised aspektid on nende kogemusele selged ja täpsed, mis on ebaselged või kohmakad ning mis on küsimusest puudu (Desimone, 2004, lk 6). Seda intervjuu tüüpi toetab hästi ka, käesoleva uurimuse jaoks kohandatud kujul, William Belsoni katsetatud "intensiivne" intervjuu meetod, mille käigus tudengilt loetakse esmalt ette küsimus, seejärel tema antud vastus ning lastakse valjuhäälselt selgitada kuidas ta sellisele vastusele jõudis. Kui tudengi hilisemas etapis küsimusele antud vastatus peaks erinema, uuritakse mis on selle põhjuseks (Presser, 2004, 113). Selliselt, kognitiivsetel intervjuude käigus, kogutud tagasiside aitab tuvastada ja parandada küsimuste sõnastust, tagada küsimuste selguse ja arusaadavuse, vältida küsimuste mitmeti mõistetavust, testida küsimustiku arusaadavust, hoida küsimused ajakohased ja asjakohased.

Kui tulevikus peaks olema soov küsimustikku täiendada tuleks kindlasti arvesse võtta, küsimustiku vastamiseks kuluvat aega, sest liiga pikk küsimustik suurendab vastamise katkestamise tõenäosust (Lagerspetz 2017, lk 154). Pilootuuringus kasutatud 10 minutiga täidetav ja korduvalt testitud küsimustik on katkestamise vältimiseks ideaalilähedane (Galesic, 2009, lk 355), mida toetab ka küsimustiku visuaalne üleseehitus – ühel lehel korraga paiknevatele küsimustele vastatakse kiiremini.

Põhjalik ja süstemaatiline lähenemine küsimustiku disainile ja tulemuste hindamisele on hädavajalik, et tagada kvaliteetsed ja teaduslikult tõenduspõhised tulemused, mis pakuvad tulevikus usaldusväärset informatsiooni usuteaduskonna õppe mõju kohta tudengite maailmavaatele ja vaimsele arengule.

KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Uurimuse keskmeks oli uurimusmeetodi väljatöötamine, mis võimaldaks mõista usuteaduskonna mõju üliõpilaste maailmavaatelisele arengule. Korraldatud LimeSurvey küsitlus ja fookusgrupi intervjuud olid esimesed sammud selle laiahaardelise eesmärgi saavutamiseks. Need meetodid valiti tudengite usuliste ja vaimsete hoiakute, praktikate ning maailmavaatelistele veendumustele kohta andmete kogumiseks.

Uurimusmeetodi väljatöötamise käigus keskendusin küsitluse ja intervjuude küsimuste koostamisele nii, et need kajastaksid tudengite kogemuste mitmekülgsust ja sügavust. Küsitluse käigus kogutud kvantitatiivsed andmed andsid esialgse ülevaate osalejate demograafilistest näitajatest, religioosest taustast, vaimsusest ja usulistest praktikatest. Fookusgrupi intervjuud lisasid kvantitatiivsetele andmetele kvalitatiivse mõõtme, selle käigus tulid esile tudengite isiklikud lood, tõekspidamised ja kogemused.

Metodoloogilisest vaatepunktist oli uurimusmeetodi väljatöötamisel oluline tagada ühtaegu küsitluse ja intervjuude küsimuste piisav avatus, et tudengid saaksid mõtteid ja kogemusi väljendada liigsete piiranguteta, ning piisav suunavus, et koguda uurimiseesmärkidega seotud olulist teavet.

Tulevikus kavandatud kordusküsitlus samade tudengite seas, kui nad on jõudnud õpingute lõpusirgele, on oluline osa uurimusmeetodi rakendamisest, sest võimaldab tudengite vaateid ja veendumusi õpingute alguses ja lõpus võrrelda. Niisugune võrdlus annab ainulaadse võimaluse mõista, kuidas usuteaduskonna õpingud mõjutavad tudengite maailmavaadet ajas.

Kõigi edasiste küsitluse, sh kordusküsitluse puhul, tuleb arvestada, et kuigi eetikanõuded on täidetud, võivad needsamad nõuded inimesi eemale peletada ja seega vastajate arvu mõjutada.

Kokkuvõttes aitab väljatöötatud uurimusmeetod paremini mõista usuteaduskonna rolli tudengite isiklikus ja akadeemilises arengus. Pilootuuringuga soovisin leida ja lahendada võimalikke probleeme küsimustikus, näiteks keerulised või eksitavad küsimused, vastuste mitmetimõistetavus või tehnilised vead, ning vajadusel kohandada küsimustiku pikkust ja vormingut, et optimeerida vastajate kogemust ja suurendada vastamise tõenäosust. Pilootuuringu tulemustes ei viidanud sellele, et kohandusi oleks vaja teha, ja edasised uuringud pakuvad väärtuslikku panust nii akadeemilisse diskussiooni kui ka praktilistesse järeldustesse, mis aitavad kujundada usuteaduskonna õppekavasid ja õpetamispraktikaid ning toetavad tudengite vaimset arengut.

Kasutatud kirjandus

Astin, A. W. (1993). *What Matters in College? Four Critical Years Revisited* (1st Ed. San Francisco: Jossey-Bass, 325–427. URL:

https://www.researchgate.net/publication/242362064_What_Matters_in_College_Four_Critical_Years_Revisited. (vaadatud 13.04.2024).

Desimone, L. M., & Le Floch, K. C. (2004). Are We Asking the Right Questions? Using Cognitive Interviews to Improve Surveys in Education Research. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 26(1), 1–22. <http://www.jstor.org/stable/3699501>. (vaadatud 13.04.2024).

Englert, Alexander T. (2023). The Conceptual Origin of Worldview in Kant and Fichte. *Journal of Transcendental Philosophy* 4 (1), 1–24. URL: <https://philarchive.org/archive/ENGTCO-17>. (vaadatud 13.04.2024).

Fowler, J. W. (n.d.). (1981). *Stages of faith: The psychology of human development and the quest for meaning*. Harper & Row, 39–50.

Freud, S. (1933). *New Introductory Lectures on Psychoanalysis* (Uued sissejuhatavad loengud psühhoanalüüsi). Norton & Co, 16–17. URL: <https://mindsplain.com/wp-content/uploads/2020/08/introductory-lectures-on-psychoanalysis.pdf> (vaadatud 13.04.2024).

Funk, K. (2001) What Is a Worldview? Personal page. URL: <https://web.engr.oregonstate.edu/~funkk/Personal/worldview.html>. (vaadatud 16.04.2024).

Galesic, M., & Bosnjak, M. (2009). Effects of Questionnaire Length on Participation and Indicators of Response Quality in a Web Survey. *The Public Opinion Quarterly*, 73(2), 349–360. <http://www.jstor.org/stable/25548084>. (vaadatud 28.04.2024).

Hirsto, L.,; Tirri, K. (2009). Motivational Approaches to the Study of Theology in Relation to Spirituality. *JET. Journal of Empirical Theology*, 22(1), 88–102. URL: https://www.researchgate.net/publication/233698616_Motivational_Approaches_to_the_Study_of_Theology_in_Relation_to_Spirituality (vaadatud 13.04.2024).

Hutchings, T.,; Benoit, C.,; Shillitoe, R. (2021). Religion and Worldviews: The Way Forward? Considerations from the study of religion, non-religion, and classroom practice. *Journal of the British Association for the Study of Religions*, 23, 8–28. URL: <https://www.jbasr.com/ojs/index.php/jbasr/article/view/54/57> (vaadatud 13.04.2024).

Kant, I. (1987). Critique of judgment. Hackett Pub. Co. URL: https://monoskop.org/images/7/77/Kant_Immanuel_Critique_of_Judgment_1987.pdf. (vaadatud 27.04.2024).

Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinn, Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Oxford English Dictionary. (2024). *otsingusõna „world-view”*. Oxford University Press. DOI: <https://doi.org/10.1093/OED/9450187338>. (vaadatud 13.04.2024).

Pakpahan, F. H., & Saragih, M. (2022). Theory of cognitive development by Jean Piaget. *Journal of Applied Linguistics*, 2(2), 55–60. URL: https://www.researchgate.net/publication/362524801_Theory_Of_Cognitive_Development_By_Jean_Piaget. (vaadatud 27.04.2024).

Pargament, K. I.; Exline, J. J.; Jones, J. W. (Eds.). (2013). *APA handbook of psychology, religion, and spirituality (Vol. 1): Context, theory, and research*. American Psychological Association, 263–298. DOI: <https://doi.org/10.1037/14045-000>. (vaadatud 13.04.2024).

Pettigrew, T. F.; Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>. (vaadatud 13.04.2024).

Presser, S.; Rothgeb, J. M.; Couper, M. P.; Lessler, J. T.; Martin, E.; Martin, J.; Singer, E. (Eds.). (2004). *Methods for Testing and Evaluating Survey Questionnaires*. John Wiley & Sons, Inc, 1–22. DOI: <https://doi.org/10.1002/0471654728>. (vaadatud 13.04.2024).

Rauste-von Wright, M. (1986). On personality and educational psychology. *Human Development*, 29(6), 328–340. DOI: <https://doi.org/10.1159/000273108>.

Sire, J. W. (1997). *Universumi ukse*, 1–5. XX sajandi maailmavaated. Tallinn: Logos. URL: <http://raulpage.org/universum/universum.pdf>. (vaadatud 13.04.2024).

Taves, A. (2019). From religious studies to worldview studies. *Religion*, 50(1), 137–147. DOI: <https://doi.org/10.1080/0048721x.2019.1681124>. (vaadatud 13.04.2024).

van Geert, P. (1987). The Structure of Erikson's Model of the Eight Ages: A Generative Approach. *Human Development*, 30(4), 236–254. DOI: <http://www.jstor.org/stable/26764857>. (vaadatud 13.04.2024).

Vihalemm, T. (2014). Fookusgrupi intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. URL: <https://sisu.ut.ee/samm/fookusgrupi-intervjuu>. (vaadatud 1.04.2024).

The Impact of Theology and Religious Studies on the Worldview Development of Undergraduate Students

Summary

This bachelor thesis, conducted at the University of Tartu, explores the transformative impact of Theology and Religious Studies education on the worldview of undergraduate students. The study focuses on the formulation and validation of a research method designed to systematically assess the impact of Theology and Religious studies on students' personal, spiritual, and philosophical beliefs, as well as their overall worldview.

The research began by identifying the gaps in existing studies, particularly the lack of a systematic method for evaluating the influence of Theology and Religious Studies education. A combination of literature review and methodological development was used to construct a robust framework for the study. This included the design of a detailed questionnaire, which was implemented through a pilot survey using LimeSurvey, and complemented by focus group interviews to enrich the quantitative data with qualitative insights.

Key findings from the pilot survey indicate that students generally maintain an open-minded and explorative attitude towards religious and philosophical issues, influenced partially by their academic environment which fosters broad-minded thinking. Despite the religious background being reported as insignificant in their upbringing, students showed a strong inclination towards exploring worldview questions, reflecting a readiness to expand their perspectives through their studies at the faculty.

The survey method used in pilot study will be further refined and developed based on the findings in future studies. The intent is to adjust and enhance the survey instrument to better capture the nuanced changes in student perspectives over the course of their studies, ensuring that subsequent surveys provide more targeted and valuable insights. This iterative process is crucial for establishing a reliable and valid tool that can be used in future research to evaluate the educational impact on students' worldviews more comprehensively.

The study concludes highlighting the potential for integrating interviews in future research to gain deeper insights how pilot surveyed students' perceptions and beliefs evolve through their time at the university. Interviews, particularly post-graduation, could provide rich qualitative data that complements the survey findings, allowing for a more nuanced understanding of the impact of theological education on students' worldviews. By examining

the reflections of students on their initial and final responses within the broader academic context, such interviews could further illuminate the personal and intellectual growth experienced by students during their studies. This comprehensive approach would not only validate the survey results but also enhance the overall research design.

LISA 1. Küsimustik usuteaduskonda sisseastujale

1. Kui oluline oli religioon sinu lapsepõlves kodukeskkonnas?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest, lisaks saab jätta kommentaari):

- Väga oluline
- Oluline
- Vähe oluline
- Täiesti ebaoluline
- [Kommentaari väli]

2. Kui sageli külastasite koos oma perekonnaga religioossetel eesmärkidel pühapaiku (nt kirik, mošee, templid, hiis vms)?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest):

- Väga oluline
- Sageli
- Harva
- Mitte kunagi

3. Kuidas lapsepõlve kodukeskkond mõjutas sinu maailmavaadet / usulisi veendumusi?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest, lisaks saab jätta kommentaari):

- Võtsin üle kodukeskkonnast saadud veendumused
- Vastandun kodukeskkonnast saadud veendumustele
- Olen kujundanud eelkõige ise oma maailmavaate / usulised veendumused
- Ei ole kindel
- [Kommentaari väli]

4. Millisena kirjeldaksid oma vanemate maailmavaatelist tausta?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest, lisaks saab jätta kommentaari):

- Kristlus
- Islam
- Judaism
- Budism
- Hinduism
- Ateism
- Agnostitsism
- Vaimne, kuid mittereligioosne
- Mitte ükski neist
- [Kommentaari väli]

5. Kui palju sinu sotsiaalsest elust ja suhetest oli seotud religiooniga enne ülikooli astumist?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest, lisaks saab jätta kommentaari):

- Suur osa
- Mõõdukas osa
- Väike osa
- Mingit seost ei olnud
- [Kommentaari väli]

LISA 1. Küsimustik usuteaduskonda sisseastujale

6. Olenemata oma usulisest kuuluvusest, kuidas sa kirjeldad oma positsiooni religiooniga seonduvates küsimustes? Palun ütle, kelleks sa ennast sellest loetelust eelkõige pead

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest):

- Kristlaseks
- Maausuliseks
- Religioosselt või vaimselt otsijaks
- Mittereligioosseks inimeseks, keda need teemad ei huvita
- Vaimseks, kuid mitte religioosseks inimeseks
- Ateistiks ehk Jumala ja muu üleloomuliku eitajaks
- Kellekski muuks, palun täpsusta [Kommentaari väli]

7. Kelleks sa võiksid, lisaks eelnevale, ennast veel pidada?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest):

- Kristlaseks
- Maausuliseks
- Religioosselt või vaimselt otsijaks
- Mittereligioosseks inimeseks, keda need teemad ei huvita
- Vaimseks, kuid mitte religioosseks inimeseks
- Ateistiks ehk Jumala ja muu üleloomuliku eitajaks
- Kellekski muuks, palun täpsusta [Kommentaari väli]

8. Olenemata oma usulisest kuuluvusest, kui sageli viimase kolme kuu jooksul oled (palun vali kõige sobivam igas reas

Vastusevariandid (valida üks vastustest skaalal iga väite kohta): Vähemalt kord päevas; Vähemalt kord nädalas; Vähemalt kord kuus; Harvem kui kord kuus; Mitte kordagi:

- Palvetanud
- Mediteerinud
- Osalenud ühistes praktikates

9. Kas oled lugenud ja uurinud mõne usundi pühakirju?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest):

- Jah
- Ei

10. Kui vastasid eelmisele küsimuse jaatavat, siis milliseid pühakirju oled uurinud või lugenud?

Vastusevariant:

- [Kommentaari väli]

LISA 1. Küsimustik usuteaduskonda sisseastujale

11. Millise väitega sa religioosete pühakirjade osas enim nõustud?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest, lisaks saab jätta kommentaari):

- Pühakirju tuleks lugeda sõna-sõnaliselt tähenduses.
- Pühakirju ei tohiks võtta sõna-sõnalt, vaid neid tuleb mõista nende ajaloolis-kultuurilises kontekstis.
- Pühakirjade sisu on inimeste väljamõeldis.
- Pühakirjad on vanad raamatud ajaloolistest sündmustest ja lugudest.
- Ei oska vastata.
- [Kommentaari väli]

12. Kuidas on muutunud sinu usk jumalasse ajas?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest, lisaks saab jätta kommentaari):

- Ma ei usu Jumala olemasolu ega ole seda kunagi teinud.
- Ma ei usu Jumala olemasolu, kuid kunagi uskusin.
- Usun Jumala olemasolu, kuid varem ei uskunud.
- Usun Jumala olemasolu ning olen seda alati teinud.
- [Kommentaari väli]

13. Religiooni on maailmas mõistetud väga erinevalt. Milline neist selgitustest sinu arvates kõige õigem on?

Vastusevariandid (valida tuleb üks vastustest):

- Religioon on kultuuriga läbi põimunud.
- Religioossus on inimloomuse lahutamatu osa.
- Religioon on abivahend nõrkadele ja lohutus neile, keda miski muu pole aidanud.
- Religioon on vahend inimeste orjastamiseks ja mõjutamiseks.
- Religioon on moraali ja eetika aluseks.
- Religioon annab selgituse selle kohta, kuidas maailm toimib.
- Muu, palun selgita: [Kommentaari väli]

LISA 1. Küsimustik usuteaduskonda sisseastujale

14. Mil määral nõustud järgnevate väidetega?

Vastusevariandid (valida üks vastustest skaalal iga väite kohta): Üldse ei nõustu; Pigem ei nõustu; Pigem nõustun; Täiesti nõus; Raske öelda

- On olemas üldine õigluspriinitsiip
- Elul on ainult see tähendus, mille me talle ise anname
- Moraalialaste otsuste tegemisel on oluline tugineda mõistusele ja loogikale
- On olemas ainult füüsiline maailm
- Ma usun ainult sellesse, mida on võimalik objektiivselt kindlaks teha
- Ma usun karmasse
- Kui me sureme, siis mingit surmajärgset elu pole olemas
- Teaduslik meetod on teadmiste saamiseks kõige kindlam tee
- See, mida me peame õiglaseks, tuleb meie kasvatusest ja ajaloolis-kultuurilistest arengutest
- Vaba tahe on illusioon ning meie tegevuse määravad ära geneetika ja keskkond
- Inimestel ei ole tarvis jumalat või mingit ülimat olendit, et teha vahet õigel ja vääril
- Elu on ainult juhuste jada
- Inimese iseloomu ja saatust mõjutab tähtede ja planeetide seis tema sünnihetkel
- Teadus suudab viimaks tõeni jõuda
- Palve abil on võimalik haigustest tervendatud saada
- Usun, et Jeesus Kristuse ristisurm lunastas inimkonna
- Mõnedel sensitiivsetel inimestel on võime haigeid tervendada
- Olen tundnud Jumala juhatust ja mõju oma elus
- Inimhinge eksistents jätkub ka pärast surma
- On tõenäoline, et inimese hing sünnib pärast surma siia maailma uuesti kellegi teisena (reinkarnatsioon)
- Esivanemate hinged võivad meid külastada
- Ma ei usu ühegi jumala ega kõrgema jõu olemasolu
- Mõistus ja loogiline mõtlemine on parimad vahendid selleks, et mõista maailma ja aru saada reaalsusest
- Pole mõtet minna kirikusse, sest sama saab kätte loodusest või sõpradega koos olemisest
- Maailm oleks ilma igasuguse religioonita palju parem koht

15. Miks sa usuteaduskonda astusid?

Vastusevariant

- [Kommentaari väli]

16. Millised on sinu ootused usuteaduskonnas õppimisele?

Vastusevariant

- [Kommentaari väli]

17. Kui soovid, kirjuta sõnum oma tuleviku-minale seoses usuteaduskonnas õppimisega.

Vastusevariant

- [Kommentaari väli]

LISA 2. Uuringu kutse

Hea usuteaduskonna esmakursuslane,

palume sul osaleda bakalaureusetöö „Usuteaduskonnas õppimise mõju bakalaureuseastme tudengite maailmavaatelisele kujunemisele“ raames korraldatavas uurimuses, mis viiakse läbi ajavahemikul 13.09.2023–27.09.2024, ning mille eesmärk on töötada välja küsimustikud, mille alusel saab edaspidi uurida, kuidas usuteaduskonnas õppimine mõjutab bakalaureuseastme tudengite maailmavaadet, samuti seda, millised konkreetsed tegurid seda enim mõjutavad. Esmakursuslaste vastused ja lisaselgitused on väga olulised, et saaks välja töötada hästi toimiva küsitluse.

Uurimuse viib läbi Tartu Ülikooli usuteaduskonna tudeng Aron Aivar Frühling, juhendaja on Atko Remmel.

Uurimus esmakursuslastele koosneb Limesurvey keskkonnas läbiviidavast ankeetküsitlusest. Uurimuse eesmärk on uurida esmakursuslaste religioosset / maailmavaatelist tausta ja veendumusi enne usuteaduskonda astumist.

Uuritavate arv on eeldatavalt kokku 15–20 inimest.

Limesurvey ankeetküsitlus võtab eeldatavalt aega 10 minutit.

Uurimuses osalemine on vabatahtlik ja sul on õigus osalemine igal hetkel katkestada.

Uurimuse käigus kogutud andmeid kasutatakse ainult teadustöös ja õppeprogrammide arendamiseks. Uuritavate isikuandmeid ei avalikustata teaduspublikatsioonides ega ka kolmandatele osapooltele. Limesurvey küsitakse osaleja nime, vanust ja sugu. Pärast vastuste salvestamist asendatakse osaleja nimi ja sünniaasta koodiga, koodivõtit aga hoitakse eraldi kataloogis, millele pääseb ligi ainult usuteaduskonna juhataja, koodivõtit säilitatakse kuni 5 aastat. Kõiki andmeid analüüsitakse pseudonüümitud kujul.

Küsimuste tekkimisel pöörduge uuringu läbiviija Aron Aivar Frühling aron.fruhling@icloud või juhendaja Atko Remmel atko.remmel@ut.ee poole.

LISA 3. Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Aron Aivar Frühling, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Usuteaduskonnas õppimise mõju bakalaureuseastme tudengite maailmavaatelisele kujunemisele, mille juhendajad on Atko Remmel, Ph.D ja Olga Schihalejev, Ph.D, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada see digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

1. Annan Tartu Ülikoolile loa teha ülalmainitud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

29.04.2024